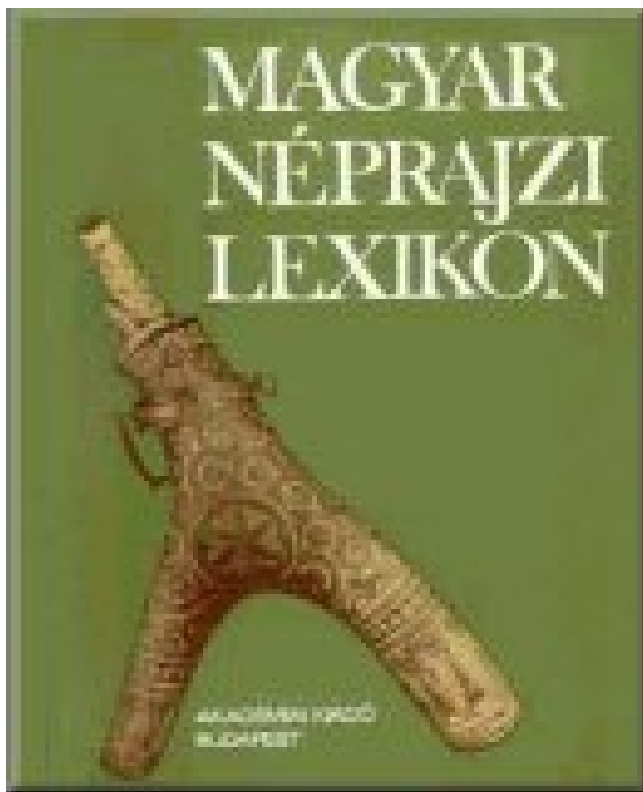

Magyar néprajzi lexikon

ELŐSZÓ

Az MTA Néprajzi Kutató Csoportja megalakulásakor központi feladatának tekintette egy új, teljességre törekvő Magyarország Néprajza elkészítését. Az első nagy összefoglalást (Magyarság Néprajza, Budapest, 1933-37) is nagy várakozás előzte meg, s olyan kiemelkedő tudósok dolgoztak kötetein, mint Kodály Zoltán, Györffy István, Bátky Zsigmond, Viski Károly, Solymossy Sándor, Lajtha László és mások. Tagadhatatlan: már a kötetek megjelenésekor az egyes fejezetek közt aránytalanság, nemegyszer ellentmondás is volt, a fejezetek minősége is különbözött egymástól. Valóban első kísérlet volt, és tán a sok szervezési és egyéb nehézség is okozta, hogy hosszú évtizedek után kerülhet sor majd egy újabb összefoglalás megvalósítására. Úgy gondoltuk, hamarosan a Kutató Csoport megalakulása után, hogy az összefoglaló kötetek megírása előtt részint eddig el nem végzett előtanulmányokra, az úgynevezett "fehér foltok" eltüntetésére van szükség, részint összegeznünk kell az eltelt közel négy évtizedes hazai és nemzetközi kutatás új eredményeit módszerekben is, tényekben is. 1967 derekán arra gondoltunk: előtanulmánynak kínálkoznék egy néprajzi lexikon elkészítése.

Az egymást követő intézeti viták során eleinte egy kétkötetes szerényebb munka volt előttünk a cél. Kiderült azonban a cikkek összeállítása során, hogy a több ezernyi javaslat cikkekre, meghatározandó fogalmakra, tényekre, történeti, társadalmi, kulturális folyamatokra szétfeszíti ezt a keretet. Később már nem is elsősorban a végső terjedelem kérdései foglalkoztattak, hanem egy olyan magyar néprajzi, folklórlexikon megvalósítása, amely a maga lexikoni,

enciklopédikus nyelvén is a teljes magyar néprajz bemutatására törekszik. Úgy határoztunk, hogy ez a lexikon a magyar néprajzi anyagot (s amit mi tőle elválaszthatatlannak tartunk: a folklórt, társadalmi néprajzot stb.) mutatja be, sohasem feledkezve el a történeti, társadalmi összefüggésekről sem. A cikkek közé azonban csak azokat vettük be, amelyeknek valamilyen szálon köze van a magyarsághoz. Így például a tabu és a totem fogalmak meghatározása szerepel a lexikonunkban, de például a gyermekágyat fekvő: "szimuláló" férj címszava, a couvade nem található, hiszen ez a szokás ismeretlen volt a magyar előtörténet hiedelmei, szokásai között. Ez volt az egyetlen korlátozó szempontunk, egyébként a néprajz fogalomrendszerének teljességével akartuk hálóba fogni a magyar néprajz teljes anyagát. Az a meggyőződésünk ugyanis, hogy a lexikonépítés módszerével tudjuk a leggyorsabban érvényesíteni a legújabb kutatások eredményeit. Azért lehet jó előtanulmány a lexikális fogalmazás módszere, mert az egyes cikkek kényszerítik kutatóinkat a fogalom, folyamat, tárgy stb. pontos definiálására, a történeti, társadalmi, kulturális összefüggések tömör, pontos ábrázolására, s megadják a legszükségesebb szakirodalmi utalásokat is. Mindehhez csatlakozik tudományunk történetének minden jelentősebb adata is. Mindennek a megvalósítására vállalkoztunk; az előkészületi megbeszélések, viták, a cikklisták összeállítása és rostálása közel három évet vett igénybe, a nem könnyű négy esztendő volt ezeknek a cikkeknek megírása, s valamivel több mint egy esztendőbe került a kialakult kötetek összehangolása, végső kritikája, szerkesztése. Ez a munka - az egyes kötetek nyomdai munkára való előkészítése most is, az első kötet nyomdába adása után is folyik -, de maga a teljes lexikon immár megírott mű, készen van.

Világos volt előttünk, hogy a két- vagy több kötetes lexikont sem készítheti el csak a Kutató Csoport: ehhez az előkészítő műhöz is szükség van az egész magyar néprajz összefogására. Nem állíthatom, hogy ez az összefogás valami könnyen ment, voltak kritikus pillanatok, de most már aligha lenne érdemes a kritikus időszakokra gondolnunk. Inkább köszönetet kell mondanunk annak a 96 kutatónak, a szerkesztőknek, akik a Kutató Csoport munkásai mellett részt vettek a megírás, a szerkesztés áldozatos munkájában. A néprajzi tanszékek, budapesti és vidéki múzeumok kutatói mind részt vettek munkánkban. Nekik is köszönhetjük, hogy ez az összefoglaló és ugyanakkor analitikus mű megszülethetett. A mű az illusztrációkkal együtt kb. 400 szerzői ívet tesz ki, s gondoljuk, belefér négy nagy lexikonkötetbe. Mindez annyit jelent, hogy a régi Magyarság Néprajza négy kötetének több mint kétszerese lesz a mi lexikonunk, és minden önhittség nélkül állíthatom, hogy a néprajzi szaklexikonok, enciklopédiák között is kiemelkedő teljesítmény ez a kollektív mű. Az egyes cikkek arányaira ügyeltünk - amennyire ügyelhettünk - s az utalóknak is lehető bőséggel teret adtunk, hogy a keresést megkönnyítsük, a nyelvjárási, helyi megnevezések változatait is megőrizzük. Így közel 9000 kisebb-nagyobb cikk készült el, s vannak olyan cikkek, amelyek nagyobb egységet fognak össze, mint teszem azt az állattartás, földművelés, népköltészet, népmese stb., stb., amelyek megfogalmazása enciklopédikus igényű és terjedelmű; számuk 35-40-re tehető. Minden egyes munkatársamra hálával gondolok és a Kutató Csoport s a magam nevében is köszönöm munkájukat, de engedtesék meg, hogy a munkatársak közül név szerint is külön köszönetet mondjak szerkesztőtársaimnak, akik közül többen a cikkek jelentős részét nemcsak szerkesztették, hanem írták is: Bodrogi Tibor, Diószegi Vilmos, Fél Edit, Gunda Béla, Kósa László, Martin György, Pócs Éva, Rajeczky Benjamin, Tálasi István, Vincze István. A szerzők közül is hadd emeljek ki néhányat, akik kiemelkedőt alkottak mind a cikkek számában, mind minőségében is, nélkülük lexikonunk meg sem valósulhatott volna. Így: Csilléry Klára, Fél Edit, Filep Antal,

Gunda Béla, Hofer Tamás, Katona Imre, Kisbán Eszter, Kósa László, Kovács Ágnes, K. Kovács László, Martin György, Pócs Éva, Pesovár Ernő. Külön is köszönetemet fejezem ki két munkatársamnak, akik a szerkesztés leghálátlanabb gondjait osztották meg velem: Pócs Évának és Kósa Lászlónak. Hálás köszönetünket érdemelte ki a lexikon felelős szerkesztője Nagy Olivérné és munkatársa Csikós Magdolna, a nyelvi szerkesztő Süle Jenő, a mű sorsát szívéen viselő osztályvezető Kicsi Sándor, és a műszaki szerkesztő Máté Károly, akiké a leghálátlanabb és legszükségesebb munka volt, valamint a képszerkesztők, Koroknay István és Kádár József. Végül - s ahogy mondani szokás, nem utolsósorban - meg kell köszönnünk a megértő támogatást és türelmet Bernát Györgynek, az Akadémiai Kiadó igazgatójának és minden munkatársának.

Az a reményünk, hogy a készülő Néprajzi Atlasszal együtt Lexikonunk megadja az alapjait az új összefoglalásnak, az új, születendő Magyarság Néprajzának.

1977 tavaszán

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/#>